

Education at a Glance: OECD Indicators - 2005 Edition

Summary in Swedish

Utbildningsöversikt OECD-indikatorer - 2005 års utgåva

Sammanfattning på svenska

Utbildning och livslångt lärande spelar en avgörande roll för ekonomiers och samhällets utveckling. Detta gäller för de mest avancerade ekonomier lika mycket som för dem som f.n. upplever perioder av snabb tillväxt och utveckling. Humankapitalet är nyckelfaktorn bakom nationers ekonomiska tillväxt och enskilda människors materiella villkor, och vi får nu allt flera belägg på dess effekter på icke-ekonomiska områden, däribland hälsa och social integrering.

2005 års upplaga av OECD:s utbildningsöversikt – *Education at a Glance 2005* – ger en omfattande, jämförbar och uppdaterad redovisning av indikatorerna på utbildningssystemens resultat. Även om det är de 30 OECD-länderna som står i fokus, redovisas också i allt högre grad sådana länder som har avtal med OECD (partnerländer). Indikatorerna gäller andelen som deltar i skolutbildning, hur mycket som spenderas på den, hur utbildnings- och inlärningsystem fungerar samt en lång rad resultat.

I det nya materialet ingår bl.a. en presentation av "PISA" (dvs. *Programme for International Student Assessment*) 2003, undersökningsresultaten inom indikatorerna A4, A5 och A6 med fokus på 15-åringars prestationer i matematik, data om inkomstfördelning enligt utbildningsnivå inom indikator A9, belegg för icke-ekonomiska effekter av utbildningsnivå inom indikator A10, jämförelser av hur stor andel av den förvärvsarbetande befolkningen som deltar i fortbildning och kontinuerlig utbildning inom indikator C6, en analys av elevernas inläringstid utanför skolan inom indikator D1, data om betydelsen av (offentliga eller privata) skolors status för elevernas prestationer inom indikator D5 samt, inom indikator D6, en undersökning av om högstadie- och gymnasieskolorsystemen gör skillnad bland eleverna vid undervisningens uppläggning och vilken effekt detta får för elevernas prestationer.

Här nedan redovisas de viktigaste rönen i denna utgåva:

Fler personer studerar längre, men andelen med högskoleexamen varierar starkt

Utbildningsnivån fortsätter att stiga inom OECD-ländernas vuxna befolkning på grund av att allt fler ungdomar tar studentexamen och akademisk grundexamen. Vuxna i åldern 25 till 64 år har numera, i genomsnitt, en formell skolutbildningskompetens som det tar drygt tolv år att förvärva, ungefär likvärdig med fullständig gymnasieutbildning. För de ungdomar som f.n. fullgör sina studier har studentexamen blivit normen, med över 70 procent som når denna nivå i alla utom fyra av de OECD-länder som lämnat information, och i genomsnitt är det en av tre ungdomar i OECD-länderna som avlägger grundexamen på högskolenivå.

Indikatorerna i *Education at a Glance 2005* visar också att:

- En rad OECD-länder, där många människor tidigare saknade gymnasieutbildning, håller nu på att snabbt hinna i fatt. I Belgien, Frankrike, Grekland, Irland och Sydkorea, där ca hälften av "femtioåringarna" saknar studentexamen, har mellan 72 och 97 procent av "sjuttioåringarna" denna kompetens. I Mexico, Turkiet och Portugal väntas fortfarande färre unga vuxna än i andra länder fullgöra gymnasieutbildning.
- Framstegen med avseende på fullständig högskoleutbildning har varit ojämnare fördelade än i fråga om fullständig gymnasieutbildning. Det sammanlagda antalet utexaminerade i OECD-länderna har stigit, mycket beroende på ökningarna i ett fåtal länder. De nuvarande examinationsandelarna varierar mellan mindre än 20 procent i Österrike, Tjeckiska republiken, Tyskland och Turkiet till mer än 40 procent i Australien, Danmark, Finland, Island och Polen. Sådana skillnader sammanhänger med att högskoleutbildningssystemen skiljer sig från varandra. Höga examinationsandelar är vanligare i länder med flexibla gradstrukturer.
- Kvinnor avslutar både gymnasie- och högskoleutbildning snabbare än män i de flesta länder. Kvinnor är dock fortfarande mindre intresserade av matematik och naturvetenskap inom gymnasieskolan och väntas i lägre grad avlägga examina inom dessa ämnen på högskolenivå.
- Nyligen uppdaterad statistik visar att antalet personer med högskolekompetens i naturvetenskapliga ämnen per 100 000 anställda varierar mellan mindre än 700 i Ungern till mer än 2 200 i Australien, Finland, Frankrike, Irland, Sydkorea och Storbritannien.

De studerandes prestationer varierar mycket mellan och inom länderna, inom läroplansbundna ämnen som matematik och med avseende på de studerandes vidare förmåga att lösa problem

År 2003 redovisades i PISA för andra gången femtonåringarnas kunskaper och färdigheter med tonvikt på matematiken. Bland OECD-länderna nådde de studerande i Finland, Sydkorea, Nederländerna och Japan de bästa resultaten i matematik generellt sett. Många av de mest illustrativa jämförelserna gällde källorna till variationer inom länderna bland de studerande, bl.a. i vilken utsträckning de studerande i olika skolor presterar olika. Till de intressantaste rönen hör följande:

- Åtminstone en av fem studerande är skicklig att lösa komplexa matematiska uppgifter i Australien, Belgien, Canada, Finland, Japan, Sydkorea, Nederländerna, Nya Zeeland och Schweiz. Detta är en indikator på dessa länders tillgång till människor med matematiska färdigheter på hög nivå, som kan förväntas spela en avgörande roll för kunskapssamhällets främjande.
- Även om det stora flertalet elever i OECD-länderna har åtminstone en grundläggande färdighet att använda matematikkunskaperna, uppvisar den andel som saknar sådan förmåga stor spridning: från mindre än tio procent i Finland och Sydkorea till mer än en fjärdedel i Italien, Grekland, Mexico, Portugal och Turkiet. Detta är en indikator på hur många av de studerande som kan befaras stöta på allvarliga problem vid användning av matematikkunskaperna i framtiden.
- Genomsnittligt kan skillnaderna i studieresultat till ungefär en tredjedel av de studerande hänföras till skiftande prestationer i matematik inom varje land. Några länder uppvisar höga prestationsnivåer, oberoende av skoltyp, med obetydliga skillnader mellan de olika typerna av skolor. I Finland kan mindre än fem procent av prestationsvariationerna mellan de studerande hänföras till skillnader mellan skolor, och i Canada, Danmark, Island och Sverige är den 17 procent eller mindre.

Att utbildning lönar sig framgår klart av den enskildes anställningsutsikter och inkomster och av den generella ekonomiska tillväxten

Investeringar i utbildning ger fördelar för både individ och samhälle. Bättre utbildade vuxna har större utsikter att undgå arbetslöshet och i snitt tjäna mer pengar. Dessa effekter varierar från land till land och från utbildningsnivå till utbildningsnivå. Män utan fullständig gymnasieutbildning löper en särdeles stor risk att drabbas av arbetslöshet i jämförelse med dem som slutför sådan utbildning. De största inkomstskillnaderna förefaller finnas mellan högskoleutbildade och dem som har nöjt sig med gymnasieutbildning eller avbruten postgymnasial utbildning. Makroekonomiska effekter är svårare att mäta exakt, men indikatorerna visar tydligt humankapitalets effekter på produktivitet och ekonomisk tillväxt. Enskilda indikatorer visar att:

- Lågutbildade kvinnor förvärvsarbetar sällan, både om man jämför med lågutbildade män och med bättre utbildade kvinnor. Detta är särdeles markant i Grekland, Irland, Italien, Mexico, Spanien och Turkiet, där mindre än 40 procent av kvinnorna mellan 25 och 64 år utan gymnasieutbildning förvärvsarbetar, medan mer än 70 procent av männen med ungefär samma utbildning förvärvsarbetar. I dessa länder förvärvsarbetar det stora flertalet välutbildade kvinnor: minst 70 procent av de högskoleutbildade; 63 procent i Turkiet.
- Färsk inkomststatistik visar inte bara utbildningsbetingade genomsnittliga inkomstskillnader, utan även hur inkomstspridningen bland individer med samma utbildningsnivå varierar från land till land. Om man t.ex. jämför alla utbildningsnivåer sammanställda, har länder som Belgien, Frankrike, Ungern och Luxemburg relativt få individer som tjänar mindre än respektive medelinkomst.
- Stigande personalproduktivitet svarade för åtminstone hälften av BNP-tillväxten per capita i de flesta OECD-länderna från 1990 till 2000. Den beräknade långsiktiga effekten på det ekonomiska resultatet av ytterligare ett utbildningsår i OECD-området ligger i allmänhet mellan tre och sex procent. Beläggen på sambandet mellan utbildning, hälsa och social sammanhållning beaktas också.

Utgifterna för utbildning stiger, men inte alltid lika fort som BNP

OECD-länderna bygger ut sina utbildningssystem, men försöker samtidigt begränsa kostnadsbördan på överansträngda offentliga budgetar. Tryck från motstridiga håll har producerat olika trender. Inom högskoleutbildningen, där studentantalet stiger snabbast, är trycket att kapa de enskilda institutionernas kostnader hårdast. På grund- och gymnasieskolenivå, där demografiska fenomen ibland orsakar inskrivningsfall, stiger utgifterna per studerande i nästan alla länder. Särskilt gäller följande:

- Kostnaderna per studerande utanför högskolan steg med 30 procent eller mer mellan 1995 och 2002 i Australien, Grekland, Irland, Nya Zeeland, Polen, Portugal, Spanien och Turkiet. I vissa andra länder steg de med mindre än tio procent, och i Sverige sjönk de något.
- Inom högskoleutbildningen har kostnaderna per student i några fall sjunkit med mer än tio procent, eftersom kostnadsnivåerna inte har hållit jämna steg med de stigande studentantalen. Detta har skett i Tjeckiska republiken, Polen och Slovakien, där inskrivningarna har stigit snabbt, och i Australien och Sverige, där de har stigit långsammare. I Grekland, Spanien, Schweiz och Turkiet har kostnaderna per student i högskoleutbildning stigit med mer än 30 procent.
- Endast i hälften av länderna höll den totala tillväxten åtminstone jämna steg med BNP-ökningen mellan 1995 och 2002. I Irland, där BNP har ökat särdeles snabbt, ökade utgifterna för icke-högskoleutbildningsinstitutioner bara hälften så snabbt, även om högskolekostnaderna nästan höll jämna steg med BNP. Utgifterna för utbildningsinstitutioner ökade mer än dubbelt så snabbt som BNP i Nya Zeeland och Turkiet på icke-högskolenivån, och i Grekland, Ungern, Italien, Japan, Mexico, Polen, Schweiz och Turkiet på högskolenivån.

Privat finansiering av utbildning är avsevärd i på vissa områden, men resurserna för utbildningsväsendet är fortsatt starkt beroende av den offentliga budgettilldelningen

Offentlig finansiering står i dag för större delen av utbildningsinstitutionernas kostnader. Drygt 90 procent av utgifterna för grundskola och gymnasieskola i OECD-länderna täcks med medel från denna källa. Inom hög- och förskola spelar privat finansiering en större roll, särskilt i vissa länder. På senare år har den offentliga finansieringen av utbildningskostnaderna hotats av en i de flesta länder uppträdande minskning av den procentuella BNP-andelen av de sammanlagda offentliga utgifterna. Genom att en växande andel av dessa budgetar går till utbildningsväsendet har effekterna kunnat reduceras. Indikatorerna "offentliga och privata kostnader" visar att:

- Inom högskoleutbildningen varierar den privata finansieringens procentandel kraftigt, från mindre än fyra procent i Danmark, Finland, Grekland och Norge till mer än 50 procent i Australien, Japan och USA, och t.o.m. över 80 procent i Sydkorea.
- I några länder är högskoleinstitutionerna numera mer beroende av privata finansieringskällor, t.ex. avgifter, än vad de var i mitten av 1990-talet. De privata avgifterna steg med mer än fem procentenheter i Australien, Mexico, Portugal, Slovakien, Turkiet och Storbritannien från 1995 till 2002. I grundskola och gymnasieskola har andelarna för offentlig och privat finansiering i stort sett legat fast.

- I OECD-länderna har i genomsnitt de offentliga budgetarna gått tillbaka i förhållande till BNP; de offentligt finansierade utbildningskostnaderna svarar nu för en större andel av dessa budgetar, men har vuxit långsammare än BNP. I Danmark, Nya Zeeland och Sverige har det skett särdeles signifikanta ändringar inom den offentliga utbildningsfinansieringen.

Utbildningsambitionerna fortsätter att stiga, och de flesta ungdomar räknar med att genomföra några former av högskoleutbildning under sitt liv.

Ett nu femårigt barn kan förväntas genomföra en utbildning på 16 till 21 år under sin livstid i de flesta OECD-länderna, om det nuvarande utbildningsmönstret håller i sig. I alla länder har utbildningstiden ökat sedan 1995, då deltagandet i förskole-, gymnasie- och högskoleutbildning har ökat. I genomsnitt kommer 53 procent av ungdomarna att genomföra åtminstone några former av utbildning på universitetsnivå eller likvärdig nivå, om nuvarande tendenser håller i sig.

Indikatorerna visar att:

- Det förväntade antalet utbildningsår för ett barn, som var fem år gammalt 2003, överstiger 16 år i alla länder utom Luxemburg, Mexico, Slovakien och Turkiet, och är högst i Australien, Belgien, Finland, Island, Sverige och Storbritannien, där den ligger mellan 19 och 21 år.
- I Tjeckiska republiken, Grekland, Ungern, Island, Sydkorea, Polen, Sverige, Turkiet och Storbritannien, växte den förväntade utbildningstiden med mer än 15 procent från 1995 till 2003.
- På grundval av nuvarande utbildningsdeltagande kan man räkna med att 53 procent av dagens ungdomar i OECD-länderna kommer att studera på universitetsnivå eller på likvärdiga program. Ca 16 procent kommer att skriva in sig på andra typer av högskoleprogram (högskola typ B) – men det finns några överlappningar mellan dessa två grupper. I Australien, Finland, Ungern, Island, Nya Zeeland, Norge, Polen och Sverige kommer mer än 60 procent av ungdomarna att påbörja utbildning på program av högskola typ A. Andra former av högskoleutbildning är vanligast i Sydkorea och Nya Zeeland, där drygt hälften av ungdomarna kan förväntas delta i högskoleutbildning typ B.

Allt fler studerande utbildar sig utomlands och ändrar högskolornas studentsammansättning

År 2003 var 2,12 miljoner studerande i OECD-länderna utländska, vilket innebar en ökning med 11,5 procent i jämförelse med året dessförinnan, enligt den statistik som inrapporterats till OECD. Mest anmärkningsvärt är att

- USA, Storbritannien, Tyskland, Frankrike och Australien tar emot 70 procent av OECD-ländernas utländska studerande. Sedan 1998 har Australiens andel ökat, men Storbritanniens och USA:s har minskat.
- I absoluta tal är det Sydkorea, Japan, Tyskland, Frankrike, Grekland och Turkiet som levererar det största antalet utländska studerande från OECD-länderna. Studenter från Kina, Indien och Sydostasien står för det största antalet utländska studerande från partnerländerna.

Unga vuxna kombinerar förvärvsarbete och studier på olika sätt, men ganska många gör varken det ena eller det andra

Övergången från den obligatoriska skolutbildningen till arbetslivet kan vara mycket utdragen i OECD-länderna, där studierna ofta interfolieras med förvärvsarbete. De studerande som närmar sig 30-årsåldern utan att ha skaffat sig kompetens löper emellertid stora risker:

- De som inte ens har gymnasieutbildning löper större risk för arbetslöshet. I Belgien, Tjeckiska republiken, Tyskland, Polen och Slovakien är drygt 15 procent av befolkningen i åldersgruppen 25-29 år utan gymnasiekompetens arbetslös.
- I några länder tillbringas ungdomar åtskilligt med tid åt vare sig studier eller utbildning (arbetslösa eller utanför arbetsmarknaden). Den genomsnittliga tid som tillbringas i denna situation i åldern 15 till 29 år överstiger två år i Belgien, Tjeckiska republiken, Grekland, Ungern, Italien, Mexico, Slovakien, Spanien, Polen, Turkiet och USA.
- I några länder är det vanligaste mönstret att utbildningen genomförs helt innan förvärvsarbetet inleds; i andra länder överlappar de varandra. Program med studier och arbete i kombination är relativt vanliga i europeiska länder och erbjuder organiserade yrkesutbildningsvägar till erkända yrkesbehörigheter. I andra länder är grundutbildning och förvärvsarbete sällan kopplade till varandra.

Undervisningstid kan mätas inte bara genom att man räknar barnens lektionstid och klassernas storlek, utan också genom beaktande av inlärningstid utanför skolan

Beträffande den obligatoriska skolutbildningen varierar utbildningstiden kraftigt från land till land. Mellan två länder kan undervisningstid och klasstorlek skilja sig med inte mindre än 50 procent. Allt sker dock ej i klassrummet, och nya data från PISA visar att inlärningstiden utanför skolan varierar också i hög grad. Bland fakta om undervisning och inlärning kan nämnas:

- Sammanlagda antalet undervisningstimmar som de studerande avses erhålla mellan sju och 14 års ålder är i genomsnitt 6 852 timmar bland OECD-länderna. De formella kraven varierar mellan 5 523 timmar i Finland till omkring 8 000 timmar in Australien, Italien, Nederländerna och Skottland.
- När PISA-undersökningen 2003 frågade femtonåriga elever om inlärningsaktiviteter utanför skolan, lämnade de mycket olika svar från land till land. Medan undervisning i klassrum står för 80 procent av den totala skolundervisningen i Österrike, Belgien, Tjeckiska republiken, Island, Japan, Norge, Portugal, Sverige och Schweiz, uppger sig eleverna i Grekland tillbringa mer än 40 procent av sin studietid i andra miljöer, däribland läsläsning hemma och lektioner utanför skolan.
- Den genomsnittliga klasstorleken på grundskolans mellan- och högstadium är 24 elever, men den varierar från minst 30 i Japan, Sydkorea och Mexico till mindre än 20 i Danmark, Island och Schweiz.
- Genomsnittligt gäller för de tio rapporterade OECD-länderna att 30 procent av grundskolepersonalen inte är lärare; ytterligheterna är knappt 20 procent i Sydkorea och Nya Zeeland och drygt 40 procent i Tjeckiska republiken och Frankrike.

Lärarnas löner och arbetstid varierar i hög grad från land till land, och lönestrukturen håller på att förändras i några fall

I förhållande till BNP per capita har lärarna i några länder mer än dubbelt så höga löner som i andra. Lärarnas arbetstid varierar också mycket mellan länderna. Faktorer relaterade till tillgång och efterfrågan orsakar vissa förändringar. Indikatorerna visar att:

- Högstadielärare mitt i karriären tjänar mer än dubbelt så mycket som BNP per capita i Sydkorea och Mexico, medan lönerna på Island och i Slovakien ligger under 75 procent av BNP per capita.
- Antalet undervisningstimmar per år för högstadielärare varierar från 535 i Japan till drygt 1 000 i Mexico och USA, med liknande variationer på andra nivåer.
- Per timme är lärarna mycket bättre betalda i gymnasieskolan än på låg- och mellanstadiet. Lönen per undervisningstimme är 80 procent högre för gymnasielärarna än för grundskolelärarna i Nederländerna och Spanien, men mindre än fem procent högre på Nya Zeeland, i Polen, Slovakien och USA.
- En strävan att locka fler personer att välja läraryrket kan ha bidragit till den snabbare ökningen av ingångslönerna än andra löner för lärarna sedan 1996 i Australien, Danmark, England, Finland och Skottland. Lönerna mitt i karriären har stigit relativt snabbt i Österrike, Japan, Nederländerna, Nya Zeeland och Portugal. I Nya Zeeland har topplönen också stigit snabbare än ingångslönerna, men då det bara tar åtta år att nå topplönen, är detta förenligt med lärarrekruteringsincitamenten.

Olika typer av skolor och skolsystem når olika resultat, men betydelsen av dessa strukturella skillnader måste tolkas försiktigt

PISA-undersökningen 2003 av femtonåringars matematikprestationer noterade signifikanta skillnader i prestationer mellan elever i offentliga och privata skolor, och vissa skillnader mellan utfallen i högstadie- och gymnasieskolsystem med större eller mindre differentiering vid uppdelningen av eleverna. Sådana jämförelser behöver hanteras försiktigt. De viktigaste slutsatserna var att:

- Privata skolor når i allmänhet bättre resultat än offentliga skolor. Elever i privata skolor når i genomsnitt 33 poäng högre på matematikskalan, ungefär halva kapacitetsnivån. Den största skillnaden råder i Tyskland (66 poäng). Om man emellertid helt beaktar socioekonomiska faktorer, tenderar privatskolornas prestationer att förlora sin överlägsenhet.
- Elever i mer differentierade och selektiva utbildningssystem når i genomsnitt något lägre resultat än elever i mer enhetliga system, men detta är inte statistiskt säkerställt. Mer differentierade system uppvisar mycket större variationer med avseende på elevernas prestationer, från den ena skolan till den andra och även när man jämför elever med mer eller mindre socialt gynnsamma miljöer.

© OECD 2005

Denna översikt är inte en officiell OECD-översättning.

Mångfaldigande av översikten får ske på villkor att OECD:s upphovsrätt och titeln på originalpublikationen anges.

Mångspråkiga översikter är översatta utdrag ur OECD-publikationer som ursprungligen offentliggjorts på engelska och på franska.

De kan beställas gratis från OECD:s nätbokhandel på adressen

www.oecd.org/bookshop/

Närmare upplysningar lämnas av OECD:s enhet *Rights and Translation*, under *Public Affairs and Communications Directorate*.

rights@oecd.org

Fax: +33 (0)1 45 24 13 91

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal
F-75116 PARIS
Frankrike

Besök vår nätplats www.oecd.org/rights/

